

Gender en betaald werk

Mariëlle Cloin en Fleur van Leeuwen

Voor u ligt het laatste themanummer van het jaar 2010. Het nummer bevat vier artikelen, waarin de relatie 'gender en betaald werk' vanuit verschillende invalshoeken wordt belicht. We beginnen daar waar het op de arbeidsmarkt ook vaak begint: de fase van werving en selectie. Toegespitst op de academische wereld laten Marieke van den Brink, Yvonne Benschop en Willy Jansen zien hoe belangrijk meer transparantie in selectieprocedures is voor de benoeming van vrouwen. Zo is de kans op een benoeming voor een vrouw groter wanneer er vrouwen in de sollicitatiecommissie zitten en er open procedures worden gevolgd. Van den Brink, Benschop en Jansen laten zien dat het nadelig is voor vrouwen wanneer kandidaten via (in)formele, vaak vrij homogene netwerken worden geworven; iets wat in de academische wereld zeker niet ongewoon is. Vooralsnog trachten universiteiten hoofdzakelijk door middel van protocollen de transparantie in de benoemingsprocedure te waarborgen. Deze zijn echter regelmatig eenvoudig te omzeilen en men blijkt achteraf vaak nauwelijks verantwoording af te hoeven leggen. Wanneer ontbrekende of onduidelijke selectiecriteria het mogelijk maken om deze verschillend op mannen en vrouwen toe te passen (gebaseerd op genderstereotypen) en beslissingen gebaseerd zijn op 'onderbuikgevoelens', dan heeft dat een nadelige uitwerking voor vrouwen. In essentie blijkt uit het artikel dat vrouwen, ondanks de formele spanningen op het terrein van transparantie, nog altijd meer problemen tegenkomen en

meer hinder ondervinden van onvoldoende transparantie in academische benoemingspraktijken. Daar komt bij dat vrouwen vanwege de negatieve beeldvorming beter moeten presteren dan mannen.

Over die beeldvorming is meer te lezen in de bijdrage van Pascale Peters, Inge Bleijenbergh, Berber Pas en Ine Gremmen over de relatie tussen deeltijdwerk en de ambities van vrouwen. De auteurs laten zien dat ook buiten de academische wereld de ambities van vrouwen niet altijd worden erkend. Dat heeft te maken met de vermeende (beeldvorming over de) lagere carrièrerichtheid van vrouwen. Hoewel het veel te kort door de bocht is om te zeggen dat vrouwen inderdaad niet ambitieus zijn, geven zij aan het begrip ambitie wel een andere invulling dan mannen. Zo hebben vrouwen het vaker over verdiepen dan over hogerop komen op de carrièreladder. Dit wordt door Peters en anderen horizontale versus verticale ambitie genoemd. Tegelijk merken veel vrouwen op dat het voor hen *not done* is om te koop te lopen met ambities en dat ambitie vaak wordt afgelezen aan fysieke aanwezigheid op het werk op bepaalde tijden. Werkgevers veronderstellen op hun beurt wel erg gemakkelijk dat vrouwen de carrièregedrevenheid van veel mannen niet delen, waarbij ze impliciet uitgaan van het verticale carrièrebegrip. Zoals Peters en anderen laten zien, is hierbij sprake van een zichzelf versterkende wederzijdse relatie. Om deze te doorbreken, pleiten de auteurs ervoor dat werkgevers zich bewuster moeten worden van het vrouwelijk

talent dat zij in huis hebben en van het idee dat er ook op parttimebasis carrière kan worden gemaakt.

Deeltijdwerk is als vanzelfsprekend een belangrijk onderwerp in een Nederlandstalig themanummer over gender en betaald werk. Nergens ter wereld wordt immers zo veel in deeltijd gewerkt als in Nederland. Hanno van Eldik plaatst deze uitzonderlijke positie van Nederland in een breder, Europees perspectief. Hij laat zien hoe er in bepaalde landen sprake is van een geleidelijke verschuiving van parttime- naar fulltimewerk door vrouwen. Het deeltijdmodel is dus niet per definitie een statisch model, maar kan mettertijd evolueren. In zijn analyse onderscheidt hij een 'Nederlandse' en een 'Deense' variant. Kenmerkend voor de eerste is een oorspronkelijk relatief lage arbeidsparticipatie van vrouwen die tijdens de jaren tachtig en negentig sterk toenam, met name doordat veel vrouwen in deeltijd gingen werken. De tweede variant, die bijvoorbeeld wordt waargenomen in Denemarken en Zweden, betreft landen die traditioneel een hoge arbeidsparticipatie van vrouwen kennen en waar in de jaren tachtig en negentig een aanzienlijk minder grote stijging (of zelfs een daling) van arbeidsparticipatie van vrouwen plaatsvond. Wel trad er een verschuiving van parttime- naar fulltimebanen op. Deze constatering leidt tot een interessante vraag: wat zou er gebeuren met de arbeidsdeelname van vrouwen in landen als Nederland, wanneer vrouwen een niveau van arbeidsparticipatie hebben bereikt dat vergelijkbaar is met dat in deze Scandinavische landen? Deze vraag kan Van Eldik nog niet beantwoorden, maar wel stelt hij voor om de veranderende voorkeuren en gedragingen van hoogopgeleide vrouwen te bestuderen, als voorlopers in het proces van emancipatie en voltijdse arbeidsdeelname.

Maïke van Damme bekijkt de financiële positie van vrouwen na een echtscheiding

en de invloed van sociale klasse op de kans dat een vrouw na echtscheiding haar eigen boontjes kan doppen. Zij laat zien dat getrouwde of samenwonende vrouwen nog vaak in zekere mate economisch afhankelijk zijn van hun partner; een afhankelijkheid die vaak pijnlijk tot uiting komt na een scheiding. Alimentatie en uitkering zijn dan de geijkte inkomensalternatieven, maar vaak leveren deze niet genoeg op om in het eigen levensonderhoud te kunnen voorzien. Hertrouwen (en dus het inkomen van een nieuwe partner) en betaald werk zijn succesvollere strategieën, waarbij werk het meest effectief blijkt te zijn, vooral op de langere termijn. Vrouwen met een (ex-)partner uit een hogere sociale klasse, blijken veelal beter in staat te zijn om na een echtscheiding voor zichzelf een acceptabel inkomen te verwerven dan vrouwen uit lagere sociale klassen. Mogelijk krijgen zij meer geld van hun ex-partner of zijn zij beter in staat om met betaald werk een bepaald inkomen voor zichzelf te verdienen.

Een vraag die opkomt na het lezen over de financiële zorgelijke situatie van vrouwen, met name na een echtscheiding, in de bijdrage van Van Damme is waarom zoveel vrouwen niet meer inzetten op hun eigen financiële zelfredzaamheid. In Nederland was in 2008 46% van de vrouwen economisch zelfstandig, wat inhoudt dat ze minimaal 70% van het minimumloon verdienen. Vrouwen weten dat ze na een echtscheiding financieel slechter af zijn, maar laten dat zolang zij een partner hebben kennelijk niet zwaar wegen in hun afwegingen over betaald werk. Ze weten dat zij, omdat zij minder 'verticale' ambities hebben (iets wat uitstraalt over vrouwen als groep), minder snel doorstromen naar hogere functies (zie de bijdrage van Peters en anderen). Daarnaast hebben vrouwen de instituties en de beeldvorming niet altijd mee. Het lijkt er op dat hier sprake is van een (suboptimaal)

evenwicht dat zichzelf vermoedelijk nog lang in stand zal houden.

Ten slotte nog een artikel dat eigenlijk thuishoort in het themanummer *Epistemologie*, maar dat helaas moest worden verschoven. Bibi Straatman laat in *Dit is geen tekst over Teresa* zien hoe ze, al onderzoekende, ontdekte dat ze door een proces van *slow* lezen en interpreteren van teksten en context een nieuwe verhouding ontwikkelde tot haar onderzoeksobject. De teksten van de middeleeuwse mystica Teresa van Avila, op het eerste gezicht mijlenver verwijderd in tijd en in mentaliteit van een 21e eeuwse onderzoeker, bleken onverwachte diepten te bevatten. Door over eeuwen heen in gesprek te gaan met haar onderzoeksobject ontwikkelde Straatman een andere kijk op *agency* in een voor vrouwen extreem gesloten institutie als de rooms katholieke kerk. Straatman breekt, met andere woorden, het sociale nadeel van standpuntdenkers open.